

מידע

מידע זה מיועד למורים בלבד

חומרים נדיפים - מה הם?

שימוש לרעה בחומרים נדיפים הוא הרחה או הסנפה של מגוון חומרים במטרה לחוות תחושה של איפוריה, שינוי במצב הרוח או שינוי בתפיסה, עד כדי הזיות ותחושת טשטוש. רוב החומרים הנדיפים גורמים לדיכוי הפעילות של מערכת העצבים המרכזית וחלקם גורמים לפגיעות קשות יותר. קיים מגוון רחב של מוצרים הנצרכים בחומרים נדיפים ובהם דבקים, מדללים, ממסים, תרסיסים, צבעים, דאודורנטים, חומרי ניקוי, חומרי הרדמה, וגזים. למעשה קיימים כ-1400 מוצרים שנעשה בהם שימוש לרעה והם נמצאים מתחת לכיור, בארון חומרי הניקיון, במחסן, בחדר הכביסה, באמבטיה, במקלט, על גג הבית או בחנות לחומרי בניין.

קיימים כ-1400 מוצרים הנחשבים חומרים נדיפים

השימוש בחומרים אלו נעשה בשל העובדה שהם זמינים, מחירים זול והם אינם אסורים על פי חוק. תופעת השימוש וההתמכרות לחומרים נדיפים פחות מוכרת מאשר השימוש בסמים, כגון מריחואנה, אלכוהול, אקסטזי או טריפים, אבל אינה פחות מסוכנת. השימוש לרעה בחומרים נדיפים עלול לגרום למגוון רחב של נזקים הנבדלים זה מזה על פי סוג החומר הכימי שבו נעשה שימוש.

השפעות השימוש בחומרים נדיפים לטווח הקצר: בשל יכולת הספיגה הטובה שלהם ברקמות שומניות חודרים החומרים הנדיפים במהירות לתאי העצב של מערכת העצבים המרכזית (בהמשך לספיגתם בכלי הדם מתוך הריאות וברקמות ריריות כגון בפה ובאף). בדקות הראשונות מרגיש המשתמש תחושת איפוריה, הסרת עכבות ועירור. כמו כן עשויים להרגיש סחרחורת, פגיעה בקואורדינציה, טנטון (זמזום באוזניים) ולעתים אף פגיעה בראייה ובדיבור. ייתכנו הזיות שמיעה, ראייה וריח ומחשבות שווא. בשל גירוי ריריות הפה והאף שכיחים השיעול וההתעטשות. ייתכנו אף קוצר נשימה ופעילות לב מהירות וכן תחושת בחילה, הקאות, כאבי בטן ושלשול. שימוש במינון גבוה יותר גורם לפגיעה חמורה יותר במערכת העצבים המרכזית ולהחמרת הטשטוש. מתהווים כאבי ראש, חולשת שרירים, חוסר התמצאות והחמרה בקשיי דיבור וראייה, במחשבות שווא והזיות. חלה ירידה בתפקוד הרפלקסים, נוצר ניסגמוס (ריצוד אישונים), ייתכנו מצבים קשים של פרכוסים, איבוד הכרה ואף מוות.

שימוש ארוך טווח: אצל מי שהשתמשו בחומרים אלה בקביעות (לפחות 2-3 פעמים בשבוע) ישנה סכנה לפגיעות בלתי הפיכות במערכת העצבים המרכזית, יובש בעור הפנים ובריריות, זיהום של חיידקי משנה ופצעים מוגלתיים, דמם מהאף, כיבים בחלל הפה, עיניים אדומות וזיהום בלחמית העין. כמו כן ישנן השפעות גם על מערכות גוף אחרות: נזקים למערכת הלב וכלי הדם בשל הפרעות קצב בעקבות הפרשת קטכולאמינים (אדרנלין וכדומה. עלול לגרום למוות), התרחבות כלי דם היקפיים וירידה בלחץ הדם וביכולת ההתכווצות של שריר הלב, האטה בקצב הלב; נזקים לריאות ומערכת הנשימה; פגיעה בכליות ודרכי השתן שביטויה החריף הוא אי ספיקת כליות סופנית והיווצרות אבנים בדרכי השתן; פגיעה בתפקוד הכבד, בלשד העצם (עד כדי היווצרות מחלות ממאירות כמו לוקמיה ולימפומה); פגיעה ביילודים (בשימוש על ידי נשים הרות); פגיעות קוגניטיביות, פסיכוזות ותחלואה פסיכיאטרית על ידי הרעלים שמצויים בחומרים הנדיפים (פיקהולץ, ע' ואחרים, 2003).

כמה בני-נוער משתמשים לרעה בחומרים נדיפים?

בשנים האחרונות חלה עלייה בשיעורי הילדים ובני הנוער המשתמשים בחומרים נדיפים. הנתונים העדכניים ביותר לגבי שכיחות התופעה התפרסמו בשנת 2005 על ידי הרשות הלאומית למלחמה בסמים ואלכוהול (השימוש בחומרים פסיכואקטיביים בקרב תושבי מדינת ישראל 2005 – דוח מחקר מסכם). 15.8% מהמתבגרים הלומדים בני 12-18 דיווחו על השימוש בחומרים נדיפים בשנה אחרונה. מדובר ביותר מ-87 אלף תלמידים, וזהו גידול של 8.4% בהשוואה לנתוני הסקר המקביל שהתקיים בשנת 2001. עוד נמצא שהגיל הממוצע שבו מתחיל השימוש בחומרים נדיפים הוא 13. לא נמצאו הבדלים בין בנים לבנות בשכיחות השימוש בחומרים אלה. על פי נתוני המחקר מתברר שהשימוש בפועל בחומרים פסיכואקטיביים קשור לעמדות של התלמידים או של הסובבים אותם (חברים, הורים) כלפי השימוש בסמים, לעובדה שהוריהם או חבריהם משתמשים בסמים או שותים משקאות אלכוהוליים, ולמידת המוכנות של בני הנוער עצמם להתנסות בסמים במסגרת חברתית.

**בישראל כל ילד שישי משתמש
בחומרים נדיפים
הגיל הממוצע של תחילת
השימוש הוא 13
לחברים ולהורים השפעה מכרעת
על השימוש בסמים**

נתונים מקבילים ממדינות בעולם מצביעים על שיעורי שימוש של 9.6% בקרב תלמידי כיתות ח' בארצות הברית, 5.9% בקרב תלמידי כיתות י' ו-4.2% בקרב תלמידי כיתות י"ב (שימוש כלשהו בשנה האחרונה, 2004).¹ בארצות אירופה (על פי מחקר שנערך ב-2003) נמצא כי בגרינלד קיים השיעור הגבוה ביותר של שימוש בחומרים נדיפים בקרב תלמידים: 22%. בארצות קפריסין, סלובניה, מלטה ואירלנד נמצאו שיעורים של 15%-19%, בבריטניה 12% ובצרפת 11% (שימוש אי פעם בחיים).²

מה הן דרכי השימוש בחומרים נדיפים?

- קיימות דרכים אחדות להחדרת החומרים הנדיפים למערכת הנשימה:
- ♦ הדרך הנפוצה ביותר לשימוש היא ריקון של מכל או שפופרת דבק, צבע או כל חומר אחר לתוך שקית ניילון ושאיפת החומר הנדיף מהשקית לתוך הריאות. דלילות החמצן בשקית בעקבות הנשיפה של דו תחמוצת הפחמן לתוכה, מגבירה את תחושת האיפוריה.
- ♦ לעיתים קרובות בני-נוער נוהגים לשאוף את החומר הנדיף היישר מהמכל של החומר או שהם מנסים להסתיר את החומר בכלי אחר.
- ♦ דרך נוספת היא להספיג פיסת בד או ממחטת נייר בחומר הנדיף (מדללים, דלקים, תרסיסים ועוד) ולשאוף את החומר הנדיף ישירות לפה או לאף. שיטה זו קלה יחסית לביצוע ומאפשרת חדירה מהירה של החומר לדם מתוך הריאות.
- ♦ ישנם חומרים הנשאפים ישירות מבלון המכיל גז שנצרך כחומר נדיף.
- ♦ קיימת אפשרות להתיז חומרים נדיפים ישירות לחלל הפה (תרסיסים) או לשאוף אותם מצינורות הגז, כגון גז מזגנים (נשאף גם מהמזגן עצמו).
- ♦ מעט מבני הנוער נוהגים לחמם את המכלים שבהם נמצא החומר על מנת לגרום לחומר הפעיל להתפשט מהר יותר ובכך הם מגבירים את קצב השאיפה של החומרים הנדיפים. דרך זו מסוכנת במיוחד מכיוון שלעיתים קרובות מדובר בחומרים נפצים ודליקים.

1 <http://www.monitoringthefuture.org/data/06data/pr06t1.pdf>

2 http://www.espad.org/documents/Espad/ESPAD_reports/The_2003_ESPAD_report.pdf

באילו חומרים בני הנוער משתמשים?

למרות זמינותם הרבה של החומרים הנדיפים, רק בשנות החמישים של המאה העשרים הופנתה תשומת הלב של אנשי מקצוע וגורמי אכיפת החוק למה שכונה "הרחת דבק". עד היום משתמשים במונח זה לתיאור ההרחת והשאפה של מגוון רחב של מוצרים ובהם גז צחוק, פופרס, דבקים, בנזין, מדללים, ממסים, תרסיסים (צבע, דאודורנט, תרסיס לשיער, חומרים לניקוי מכשירים אלקטרוניים ועוד), טיפקס, חומרי ניקוי, גז מזגנים, מטהרי אויר, חומרי הרדמה, חומרי הקצפה ואפילו גז בישול וגז מציתים. כל אחד מהמוצרים שהוזכרו מכיל כימיקלים רבים ושונים, הם שונים זה מזה בתכונותיהם הכימיות, בהשפעותיהם על הגוף וברמת הרעילות שלהם. לעתים, החומרים הפעילים רשומים על המכל, אך לרוב אי אפשר לדעת כמה חומר פעיל קיים במוצר.

על פי המכון האמריקני הלאומי לחקר השימוש לרעה בסמים (NIDA) אפשר לחלק את החומרים הנדיפים לארבע קבוצות מרכזיות: ממסים נדיפים כגון מדללים ודלקים; גזים כגון גז מציתים וגז מזגנים; תרסיסים הכוללים בין היתר תרסיס לשיער ודאודורנטים; ניטריטים (חנקיות) ובהם פופרס.

חומרים נדיפים הנפוצים בשימוש ורכיביהם הכימיים

דבקים	
Toluene, ethylacetate	דבק מטוסים
Hexane, toluene, methyl chloride, acetone, methyl ethyl ketone, methyl butyl ketone	דבקים אחרים
Trichloroethylene, tetrachloroethylene,	חומרי הדבקה מיוחדים
תרסיסים (aerosols)	
Butane, propane, fluorocarbons, toluene	תרסיסי צבע
Butane, propane, chlorofluorocarbons (CFCs)*	תרסיסים לשיער
Butane, propane, chlorofluorocarbons (CFCs)	דאודורנט, מטהרי אויר
CFCs	תרסיסי אלחוש והרדמה
CFCs	תרסיס לאסטמה
Butane, trichloroethane	תרסיסי צבע לבד
Dymethyl ether, hydrofluorocarbons	תרסיס לניקוי מחשב אישי
חומרי אלחוש והרדמה	
Nitrous oxide	גז צחוק
Halothane, enflurane	נזולי אלחוש
Ethyl chloride	חומר לאלחוש מקומי
חומרי ניקוי	
Tetrachloroethylene, trichloroethane	חומרים לניקוי יבש
Xylene, petroleum distillates, chlorohydrocarbons	מסירי כתמים
Tetrachloroethylene, trichloroethane, trichloroethylene	מסירי שמנים
ממסים וגזים	
Acetone, ethyl acetate, toluene	מסיר לק
Toluene, methylene chloride, methanol, acetone, ethyl acetate	מסיר צבע

Petroleum distillates (תזקי נפט), esters, acetone	מדללי צבע
Trichloroethylene, trichloroethane	נוזלי תיקון (טיפקס) ומדללים
Butane, isopropane	אדי דלק
Dichlorofluoromethane	גז מזגנים
Butane, isopropane	נוזל מציתים
Bromochlorodifluoromethane	חומר ההדף שבמכלים לכיבוי אש
מוצרי מזון	
Nitrous oxide	תרסיסי קצפת וחומרי הקצפה
מטערי אוויר	
Isoamyl, isobutyl, isopropyl, butylnitrite, cyclohexyl, amyl nitrite	פופרס (ניטריטים), מטערי אוויר

מתוך: Sharp, C.W. & Rosenberg, N.I. (2004)

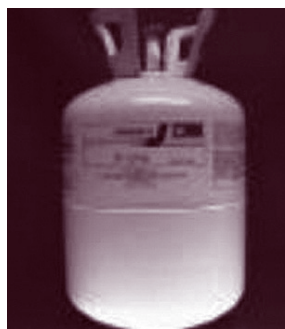
* גזים מסוג chlorofluoro carbon אשר גורמים נזקים לשכבת האוזון.

כפי שאפשר ללמוד מהטבלה, ישנם חומרים כימיים בעלי השפעות פסיכו־אקטיביות המצויים במוצרים רבים שמשמשים בחיי היומיום, והבולטים שבהם נייטרוס־אוקסיד, טולואן, בוטאן ופרופאן. השפעותיהם הפסיכו־אקטיביות והאחרות גורמות נזקים למערכות חיוניות בגוף. בין המוצרים הנפוצים בשימוש לרעה בקרב בני־נוער שמכילים חומרים אלה אפשר למצוא גז מזגנים, גז צחוק ודבק מגע.

גז מזגנים, גז צחוק ודבק מגע

בשל השכיחות הרבה של שימוש בגז מזגנים (השם מסחרי הוא פריאון), גז צחוק (Nitrous Oxide) ודבק מגע נסקור את ההשפעות והנזקים הייחודיים של מוצרים אלו:

גז מזגנים

"לאחר שבמשטרה התקבלו תלונות רבות על חבלה במזגנים בקופת החולים ביישוב אורנית, הציבו השוטרים מארב. שבעה נערים נצפו מפרקים את הצינורות ושואפים את הגז. (30.7.2005, ynet). באירוע אחר נפצע אנושות נער בן 16 מחיפה בעקבות נפילה מבניין בן שבע קומות, לאחר שעלה על גג הבניין כדי לשאוף גז מזגנים (22.3.2006, ynet).

פריאון הוא שמו המסחרי של גז המזגנים ושמו המדעי הוא דיכלורודיפלואורומתן. זהו גז חסר צבע וחסר ריח המשמש בתעשיית הקירור לייצור מקררים, מזגנים ועוד. שאיפת הגז עלולה לגרום לשורה של נזקים ובמקרים קיצונים אף למוות.

הנזקים הנגרמים משאיפתו כוללים, בין היתר, פגיעה במוח המתבטאת בעיוותים בראייה ובשמיעה, כאבי ראש, סחרחורות, הזיות, טשטוש, אובדן הכרה, דיבור מבולבל, חוסר קואורדינציה ופגיעה בפעילות הלב העלולה לגרום להפרעות בקצב הלב, לפרוסים ולמוות. בשל מידת הדחיסות הגבוהה של הגז קיימת סכנה לפגיעת חלקיקי הגז הקפואים במערכת הנשימה ולהרס נאדיות הריאה. כמו כן, בשל השימוש בחומר ישירות מתוך מכלים הנמצאים על גגות מבנים, קיימת סכנה של התמוטטות, נפילות ופציעות. שימוש תכוף בגז פריאון (למשל פעם בשבוע) עשוי לגרום נזק בלתי הפיך הכולל פגיעה בכבד ובתאי המוח. מוכרים בספרות המקצועית מקרים של התמכרות לגז זה.

גז צחוק

בשנים האחרונות אפשר לראות ברחבי הארץ בלוני גז גדולים של N_2O , המכונה "גז צחוק", ניצבים ליד מועדונים בשעות הקטנות של הלילה, ובני הנוער רוכשים בלונים צבעוניים הממולאים בגז צחוק בכניסות למקומות הבילוי.

שמו הכימי של גז הצחוק הוא Nitrous Oxide, דו חנקן חמצני, חומר מאלחש המשמש בעיקר ברפואת השיניים. החומר משווק במכלי גז גדולים לצרכים רפואיים ובמכלי מתכת קטנים יותר למאפיות ומחלבות כחומר המסייע בהקצפה. גז הצחוק מופץ באתרי אינטרנט ישראלים בשם נייטרוז. אחד מאתרי האינטרנט מוכר בלוני גז קטנים במכלי מתכת לשימוש אישי למסיבות או את "הבלון הריחני" – מכל המספיק למילוי 15–20 מכלים קטנים של גז צחוק.

החל מינואר 2006 אסור השימוש בגז הצחוק על פי החוק, אלא למטרות רפואיות ותעשייתיות בלבד. זאת, על פי התקנות של פקודת הרוקחות שמטרתה לפקח על

ייצור הגז, יבואו ושייוקו (קובץ תקנות 6438, 24.11.2005). לביצוע כל פעולה מסוג זה נדרש היתר מוקדם של משרד הבריאות, והמשטרה אחראית לאכיפת החוק. בתקנות מצוין כי לצד תנאי ייצור נאותים ואיכות גבוהה של הגז שנדרש היצרן לקיים, עליו גם להוכיח שאין כוונה לעשות שימוש לרעה במוצר; מי שישתמש במוצר שלא כחוק צפוי לעונש של קנס, מאסר של עד שישה חודשים, החרמת המוצר, שלילת רישיון העסק וסגירתו לצמיתות או לתקופה מסוימת, שלילת היתר הרעלים הרפואיים לצמיתות או לתקופה מסוימת.³

שימוש לרעה בגז הצחוק במינונים האסורים לשימוש, ובעיקר אם השימוש חוזר על עצמו, עלול לגרום נזק למערכת העצבים המרכזית (המוח ועמוד השדרה), ולמערכת העצבים ההיקפית. דו חנקן חמצני תופס את מקומו של החמצן בדם ופוגע באספקת החמצן למוח, לעתים עד כדי מוות. כמו כן, השימוש בחומר גורם למחסור בויטמין B-12 ולאיבוד זמני של השליטה על פעולות מוטוריות. שאיפת החומר ישירות מהמכל עלולה לגרום פגיעה בנאדיות הריאה, בנחירי האף ובמיתרי הקול.

דבק מגע

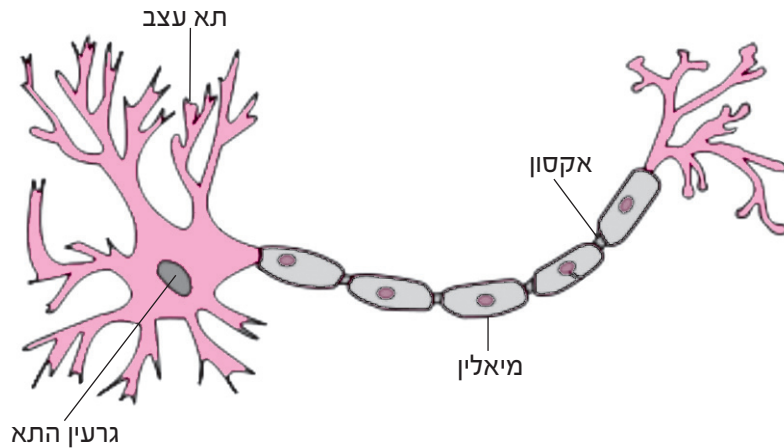
"מה יכול לגרום לנער בן 16 לחנוק למוות נערה בת 15? הסיבות לרצח הנורא של מעיין ספיר שאירע ברחובות, עדיין אינן ברורות, אולם מעדותו של הנער מסתבר שלפני המעשה או אחריו, הוא היה מעורב בהסנפת דבק מגע, דרך זולה וזמינה לתפוס 'היי' שנפוצה בעיקר אצל בני העשרה" (ynet, 29.5.2005).

מזה חמישים שנה אנו כבר שומעים על השימוש לרעה בדבק, ולעתים מכנים את כלל השימוש בחומרים נדיפים "שימוש בדבק מגע". דבק המגע מכיל בין היתר חומר בשם טולואן הנמצא גם בחומרים נדיפים אחרים. שימוש בחומרים המכילים טולואן גורם לפגיעות במערכת העצבים המרכזית ובהן פגיעה בזיכרון לטווח קצר שעשויה לגרום להיזכרות מאוחרת ולפגיעה ביכולת ללמוד. כמו כן,

נפגעים אזורים במוח האחראים לקליטת מידע חישתי ממערכת העצבים ההיקפית וחוט השדרה. פגיעה זו מובילה לחוסר שליטה בתנועות רצוניות ולא רצוניות. אצל חלק מהמשתמשים בדבק מגע אפשר למצוא ניוון ברקמות עצביות ובהן תאי עצב תומכים וציפוי מיאלין. מיאלין הוא חומר לבן ושומני המצפה את האקסונים היוצאים מתאי העצב ובהם עוברים הדחפים העצביים. המיאלין מזרז את ההולכה של הדחפים עצביים בין תאי העצב (ראה תרשים).⁴

3 פקודת הרוקחים [נוסח חדש], תשמ"א-1981, סעיף 60, עבירות

4 האיור נלקח מתוך אתר ויקיפדיה <http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%9E%D7%99%D7%90%D7%9C%D7%99%D7%9F>

בקרב המשתמשים באופן מתמיד בדבק מגע או במוצרים אחרים המכילים טולואן, נוצרים נזקים מתמידים (לעיתים בלתי הפיכים) במערכת העצבים, אשר ממשיכים להתקיים גם לאחר שפסק השימוש בחומר.

סימני הזיהוי של שימוש בחומרים נדיפים

אם קיימת מודעות לנושא לא קשה לזהות את השימוש ברוב החומרים הנדיפים. חומרים אלו משאירים ריח החודר דרך מערכת הנשימה, וריחם הייחודי נספג גם בבגדים ועשוי להיות מורגש למשך שעות ארוכות. סימני הרעלה שמופיעים מייד אחרי השימוש מורגשים בין דקה לחמש דקות ומשתמשים רבים מדווחים על תופעות ותסמינים המאפיינים את השימוש בחומרים פסיכואקטיביים ובהם:

איפוריה	תגובת יתר לגירוי	סחרחורת
טשטוש ראייה	חולשת שרירים	קהות חושים
זמזום באוזניים	התכווצויות בבטן	ערפול הכרה ואבדן הכרה
פגיעה ביכולת הדיבור	בחילות והקאות	הזיות שמיעה וראייה
פגיעה בפעולת הריאות	כאבי חזה	עוויתות ופרכוסים
רעידות	אי שקט, עצבנות	התנהגות פסיכוטית, תוקפנית ואלימה
הליכה לא יציבה	כאבי ראש	פגיעה בשיפוט

נזקי השימוש בחומרים נדיפים

מוות פתאומי מהסנפה (Sudden Sniffing Death – SSD) הוא אחת הסכנות המיידיות של השימוש בחומרים נדיפים. מקרי המוות הרבים ביותר בשל צריכת חומרים נדיפים קרו בעקבות שאיפת גז הטולואן. גם שאיפה של גז הפרופאן המצוי במטהרי אוויר, דאודורנטים ותרסיסים גרם למקרי מוות רבים, וכן שאיפה של גז מציתים (בוטן). זאת בשל חדירתם למחזור הדם ופגיעתם החמורה במערכות חיוניות בגוף.

מתוך אתר ynet, 19.9.2007:

"צוות מד"א הוזעק לבית הספר "נעורים" בקרית ביאליק וגילה נער בן 14 מחוסר הכרה וללא דופק ונשימה. התברר כי הוא וחבריו קנו מכלי גז למילוי מציתים ושאפו את תוכנם. לאנשי מד"א לא נותר אלא לקבוע את מותו של הנער [...]"

ראש המכון לחקר רעלים בבית החולים רמב"ם בחיפה, פרופ' ידידיה בנטור אמר ל-ynet כי החומר שבמציתי הגז דומה בהרכבו לגז בישול. הוא ציין עוד כי הסנפת הגז מסוכנת ביותר ועלולה לגרום מוות. 'רמת

האופוריה שהחומר מעורר קלה מאוד, אך לעומת זאת החומר עצמו דוחה את החמצן. אם שואפים ממנו כמות רבה עלולים להיגרם נזק מוחי, נזק לבבי ומוות'. לדבריו, הואיל ומדובר ברמת אופוריה נמוכה, עלולים המשתמשים לשאוף כמות גדולה של החומר [כדי להגביר את האיפוריה]. [...] הוא הוסיף 'בגז המציתים יש בנוסף לחומרים שמונעים אספקת חמצן גם תוספים שיכולים לגרום להפרעות בקצב הלב. יש פה אפקט מסוכן שאינו תלוי בכמות החמצן. ברור גם כאן, שככל שהריכוז גבוה יותר או נשאף במשך זמן רב יותר – כך הסיכון גובר.'"

הנזקים העיקריים לגוף:
דיכוי מערכת העצבים המרכזית
(המוח) ופגיעה בתפקודה
הפחתה של כמות החמצן בדם
כאבי ראש
פגיעה בזיכרון
אי סדירות בקצב הלב
פגיעה ביכולות הקוגניטיביות

הסיבות העיקריות למוות בשל שימוש מזדמן בחומרים נדיפים נגרם בשל שלוש סיבות עיקריות (השילוש הקטלני, על פי פיקהולץ ואחרים, 2003): ריגוש שריר הלב, היפוקסיה (מחסור בחמצן ברקמות הגוף, בעקבות תפיסת החומרים הנדיפים את מקום החמצן) ושחרור קטכולאמינים (למשל, אדרנלין) הגורמים להפרעות קצב. גורמים נוספים למוות: חנק בשל שקית הניילון, חנק בשל שאיפת הקיא למערכת הנשימה (אספירציה), מוות בשל כוויות לאחר הצתת אש בקרבת החומרים הנדיפים ופגיעות ראש וגוף בשל נפילה ממקום גבוה לאחר שאיפה של חומרים נדיפים (גז ממזגנים, למשל). במקרים אחרים עלולים המשתמשים בחומרים להיפצע בשל מעורבות באירוע אלים, ולעתים להיפגע בשמיעה ובראייה.

התגובות הנפשיות לצריכה של חומרים נדיפים כוללות בהלה שעלולה לגרום להתנהגויות בלתי צפויות ומסוכנות, תגובות תוקפניות הנובעות מהפחד והחרדה בעקבות השימוש והתפרצות פסיכוטית זמנית שעשויה להיות מלווה בהזיות שמיעה וראייה. התגובות יכולות להשתנות ממשתמש למשתמש בשל ההשפעות השונות של החומרים השונים, בשל ההבדלים בדרכי השימוש ובשל הבדלים בין המשתמשים במצבם הבריאותי והנפשי.

נוסף על ההפרעות הנפשיות וההתנהגויות עלול שימוש קבוע בחומרים נדיפים לגרום גם תלות נפשית. עד כה לא קיימים טכנולוגיות או מחקרים היכולים להצביע על הקשר הישיר בין סוג החומר ומשך השימוש בו לבין הנזק הישיר שייגרם בעקבות השימוש. עם זאת, אפשר לצפות בקיומם של תסמינים אלה בקרב מי שמשתמשים בקביעות בחומרים נדיפים:

- ◆ פגיעה קבועה במוח
- ◆ פגיעה בקואורדינציה
- ◆ פגיעה בראייה
- ◆ פגיעה בשמיעה
- ◆ פגיעה ברקמת הכבד
- ◆ פגיעה בלשד העצם
- ◆ פגיעה בתפקודי ריאה
- ◆ דימומים קבועים מהאף
- ◆ פגיעה בשרירים ובהם שריר הלב
- ◆ הרס מעטפת תאי העצב
- ◆ רעידות
- ◆ פגיעה בתחושות הגפיים
- ◆ פגיעה בדיבור
- ◆ פגיעה בקליטה החושית
- ◆ פגיעה בזיכרון
- ◆ כיבים בחלל הפה

הערה חשובה: כאשר נתקלים בילד ששואף חומרים נדיפים אין להבהילו או לרדוף אחריו משום שמצבו הגופני כה ירוד (בשל מחסור בחמצן ופגיעה בקצב הלב) שכל מאמץ גופני חריג יכול לגרום למוותו. בשלב ראשון יש להרגיעו ולעזור לו להתאושש. יש לאוורר את המקום (אם מדובר במקום סגור), למנוע חנק ולהזעיק את מד"א.

מדוע בני-נוער משתמשים בחומרים נדיפים?

בני-נוער משתמשים בחומרים נדיפים בשל בעיקר בשל מניעים אלה: גיל הנעורים מהווה שלב התפתחותי שבו קבוצת השווים היא מסגרת משמעותית לבני הנוער, ולכן הסיבה העיקרית לצריכת סמים בכלל וחומרים נדיפים בפרט, היא ההשתייכות לקבוצה הרואה בחיוב התנסויות שיש בהן סיכון. קיימות גם סיבות ייחודיות לשימוש בחומרים הנדיפים:

מוות יכול להיגרם בשל:
חנק בשל כיסוי חלל הפה
והאף על ידי שקית ניילון
חנק בשל הקאה
חוסר חמצן בשל השימוש
בחומר הנדיף
חמצון לא יעיל של הריאות
הצתת החומר הנדיף או
התפוצצותו
שיבוש של פעילות הלב
שאיפת שקיות ניילון קטנות
תאונות בשל נפילות מגגות
שבהם מותקנים מזגנים

♦ **נגישים:** החומרים הנדיפים נמצאים כמעט בכל בית ובסביבתו (מחסן, מקלט, מזווה, מתחת לכיור). אפשר לקנות אותם ללא הגבלה וחלקם נמצאים על קירות וגגות של מבנים.

♦ **חוקיים:** לא קיימים בחוק הגבלה או איסור על השימוש בחומרים נדיפים.

♦ **אינם יקרים:** מחירם של החומרים זול. אפשר לקנות כמות גדולה יחסית של חומרים נדיפים בעלות נמוכה, עובדה המעודדת את השימוש.

♦ **משפיעים מהר:** השפעת החומרים הנדיפים על מערכת העצבים המרכזית מהירה בהשוואה לסמים חוקיים אחרים כגון אלכוהול או כדורים.

♦ **משך השפעתם מוגבל:** משך ההשפעה של רוב החומרים הנדיפים הוא דקה עד חמש דקות לאחר השימוש והתחושות שנגרמות, בדרך כלל, דומות למצב של שכרות. לרוב תחושת השליטה של המשתמש חוזרת במהירות. צורת השפעה זו מתאימה לקבוצות גיל צעירות ולמשתמשים החוששים מאובדן שליטה או מהתערבות מבוגרים.

♦ **מתאימים לאירוע חברתי:** השימוש בחומרים נעשה בעיקר בקבוצה. בני הנוער מתקבצים יחד על מנת להריח, לשתף איש את רעהו בחומרים, בכלים ובסיפורי חוויות. לעתים קרובות תופסים בני הנוער את השימוש בחומרים הנדיפים כאירוע חברתי.

♦ **גורמים לריגוש:** לעתים השימוש בחומרים הנדיפים מצריך גניבה של חומרים, עלייה על גג בניין ועוד. לעתים הצורך להסתכן על מנת להגיע אל הסם מגביר את הריגוש בכל הקשור לשימוש בחומרים אלו.

♦ **רווחת תפיסה מוטעית לגבי נזקיהם:** בני-נוער והורים אינם מודעים לנזקי השימוש המזדמן והקבוע בחומרים אלו. חלק מבני הנוער חושבים שהשימוש בחומרים נדיפים הוא בטוח יותר מאשר בסמים אחרים.

♦ **כלי השימוש פשוטים:** השימוש בחומרים נדיפים אינו מצריך כלים, כגון בנג, ניירות גלגול ועוד. בלון, שקית ניילון, פיסת בד או בגד יספיקו על מנת להשתמש בחומרים. המבוגרים אינם מזהים פריטים אלו כאמצעים לשימוש בסמים.

♦ **סקרנות:** החשיפה לשימוש בחומרים נדיפים מעוררת סקרנות בקרב לא מעט מבני-הנוער. קיים בהם רצון לדעת במה מדובר ומהי "ההרגשה" שגורמים החומרים הנדיפים. מכיוון שמדובר בכמה חומרים, בני-הנוער מתנסים בחומרים השונים על מנת לדעת מה ההבדלים ביניהם בהשפעתם המיידית ובתחושות שהם גורמים.

♦ **מקלים על כאב נפשי:** שימוש בחומרים נדיפים עוזר למיעוט מסוים של משתמשים להתמודד עם כאב או מועקה רגשית. השימוש בחומר הנדיף גורם לניתוק המשתמש מתחושותיו בעת שהוא נמצא בהשפעת החומר הפעיל.

♦ **מהווים ברירת מחדל:** כאשר אין בנמצא חומרים אחרים, כגון אלכוהול, מריחואנה או אקסטזי, "יסתפקו" חלק מבני-הנוער שצורכים סמים בחומרים נדיפים, בשל נגישותם והאפשרות להשיגם בחינם.